

ČESKÝ VENKOV V ROZŠÍŘENÉ EVROPĚ

Úvod

- Venkov tvoří tři čtvrtiny území ČR a žije zde čtvrtina obyvatel našeho státu
- Venkovské oblasti jsou nezastupitelným fenoménem hospodářským - zemědělská prvovýroba na sebe váže spoustu dalších podnikatelských aktivit zpracovatelským a potravinářským průmyslem, obchodem počínaje a výrobou strojů a technologií konče, proto je jasné, proč je otázka budoucnosti našeho venkova tak závažná
- Již dnes je zřejmé, že podpora a rozvoj venkova je prioritním úkolem společné Evropy a naše venkovské oblasti z tohoto záměru mohou jenom získat
- Cílem této prezentace je poskytnout přehled o některých objektivních informacích, které se týkají možností a příležitostí českého venkova po vstupu do EU, ale i o překážkách, které mohou vesnické oblasti na unijní cestě potkat

Historický vývoj

Období administrativně direktivního režimu

- Zemědělské podniky socialistického typu byly určitým ekonomickým centrem vesnice
- Většina místních obyvatel obvykle zůstala pracovat v zemědělské prvovýrobě a jen málokdo dojížděl za prací do města
- Venkov a zemědělství tak byly takřka neoddělitelně spojeny

Po r. 1989

- S přechodem na tržní ekonomiku se začala situace na venkově měnit
- Mnoho zemědělských podniků ukončilo z nejrůznějších důvodů svoji činnost, jiné výrazně změnilly své výrobní zaměření. Téměř všechny zemědělské podniky, které v činnosti vytrvaly, se začaly ubírat směrem výrazného snižování nákladů a zvyšování produktivity práce
- Průvodním znakem transformace zemědělství tak byl zřetelný pokles počtu pracovníků v zemědělském sektoru a zvyšování nezaměstnanosti ve venkovských oblastech
- Jedním z důsledků tohoto nepříznivého stavu je i ubývání pracovních příležitostí ve venkovských oblastech, proto v posledních letech často odchází venkovské obyvatelstvo, především mladí lidé do měst
- Nejen v ČR dávají obyvatelé venkova často přednost vyšším a snazším výdělkům ve městech. Právě tomuto vysídlování venkovských oblastí se společná agrární politika EU snaží zabránit. Cílem je nabídnout venkovskému obyvatelstvu nové možnosti uplatnění, např. v agroturistice či při obnovené výrobě tradičních či krajevých specialit. Snaha je také zvýšit kvalitu života na vesnici a zlepšit životní prostředí.

Zemědělství základ venkova

- Velký důraz kladený na trvale udržitelný rozvoj venkova vedl v posledních letech prakticky ve všech vyspělých zemích světa k radikální změně v přístupu k zemědělství - funkce zemědělství dnes již není jenom ve výrobě potravin, ale také v tvorbě a ochraně krajiny
- Stále více jsou tak kladeny požadavky na modely tzv. **multifunkčního zemědělství** a posilovány jsou více **mimoprodukční funkce zemědělství**
- Tyto nové aktivity tak míří k jedinému cíli – **rozvoji venkova**, k většímu využití zemědělské půdy pro nepotravinářskou produkci a k údržbě a ochraně krajiny v kulturním stavu
- Jedná se především o zdůraznění a podporu těch aktivit, které nesouvisejí přímo s produkcí potravin, ale mají svůj nezastupitelný význam především v péči o krajinu

udržovaná pole	x	zapelevelené plochy s loňskou uschlou trávou
posekané louky a meze		
obnovené remízky	x	nepropustné houštiny keřů
upravené cesty	x	blátivé pěšiny s vyrytými úvozy od kol těžké mechanizace

- Do agrárního sektoru (MZe) patří nejen péče o krajinu, ale i údržba lesů a vod
 - Lesní porosty a rybníky přitom nejsou určeny pouze pro produkci dřeva a ryb. Lesy chrání půdu před erozemi, zadržují vodu, udržují příznivé klima, poskytují životní prostor zvěři...
 - Vodní plochy jsou rezervoáry pitné vody, hrají významnou roli v protipovodňové ochraně... Nelze zapomenout ani na významnou rekreační úlohu lesů a vod
- Mezi další mimoprodukční funkce zemědělství patří také zatravňování a zalesňování orné půdy či nepotravinářské využívání zemědělské produkce
 - Zde dominuje především státem dotovaný program výroby bionafty z řepky či výroba bioetanolu z obilí
 - Na orné půdě uvedené do klidu je podporováno i pěstování lnu přadného, textilního konopí či léčivých bylin
 - K vyššímu využití zemědělské půdy činností pro nepotravinářskou produkci, a zejména ke zvýšenému využívání tzv. obnovitelných zdrojů energie, slouží finanční podpora zakládání porostů rychle rostoucích dřevin, energetických plodin, určených pro energetické využití, tzn. ke spalování a výrobě ekologického tepla

Podpora venkova v předvstupním období

- Převážnou většinu programů uvedených v předchozím textu měli zemědělci možnost využívat již v předvstupním období, význam a finanční přínos těchto podpůrných programů vzrostl po našem vstupu do EU
- Mimoprodukčním funkcím zemědělství a aktivitám podílejícím se na udržování krajiny se věnují **agroenvironmentální programy**
 - Zaměřeny především na snížení vysokého zornění zemědělské půdy (71,4 % - dědictví minulosti, kdy se na krajinu nebral příliš ohled a jediný trend spočíval v jejím maximálním využití; v zemích EU je průměrná hodnota zornění 57 %)
 - Pokles podílu zornění přispívá ke zvýšení ekologické stability dané oblasti, ke snížení vlivu vodní a větrné eroze i k posílení schopnosti krajiny zadržovat vodu
- Agroenvironmentální programy zahrnují:
 - zatravňování zemědělských pozemků s ornou půdou
 - údržbu trvakých travních porostů (TTP) na zemědělských pozemcích, především pastevním chovem zvířat
 - podporu ekologického zemědělství
 - podporu včelařství

- K podporám mimoprodukčních funkcí zemědělství patří:
 - dotace na zalesnění zemědělských pozemků, včetně jejich ochrany (na zalesněné ploše pak musí být do 30% zastoupeny meliorační a zpevňující dřeviny, vesměs listnáče a jedle, specifikace těchto dřevin je ovšem dána především přírodními podmínkami příslušného stanoviště)
 - podpora zakládání porostů rychle rostoucích dřevin na zem. pozemcích (např. topoly, vrby)
- V předvstupním období bylo možné se přihlásit a čerpat prostředky nejen z národního rozpočtu, ale i ze zdrojů EU, především pak prostřednictvím programu SAPARD. V ČR byl tento program využíván zejména k přípravě zemědělského a potravinářského sektoru i venkova na členství v EU
- Mezi předloženými projekty byly nejpočetněji zastoupeny aktivity týkající se:
 - investic do zemědělského majetku
 - zlepšování zpracování a marketingu zem. produktů
 - projekty na odvodňování pozemků
 - na pozemkové úpravy
 - projekty na obnovu a rozvoj vesnic i venkovské infrastruktury

Venkov bude hezčí a bohatší

- Po připojení ČR k EU je možné na podpůrné programy uvedené v předchozí části získat podstatně větší finanční prostředky, spektrum podpor se rozšířilo i o další aktivity
- EU se velmi zřetelně přiklání k větší podpoře venkova jako celku než k pouhé podpoře zemědělské produkce

ODKUD LZE ZÍSKAT NOVÉ PODPORY

- Značná část dotací na rozvoj venkova bude přicházet z takzvaných **Strukturálních fondů EU**, které byly zřízeny Radou EU za účelem:
 - snižování rozdílů mezi rozvinutými a hospodářsky zaostalými regiony
 - za účelem hospodářské a společenské přeměny oblastí se strukturálními problémy
 - ke zlepšení vnitřní politiky jednotlivých členských zemí a vzdělávání obyvatelstva
 - ke zlepšování životního prostředí
 - přispívají k vybudování infrastruktur
 - podpoře konkurenceschopnosti a zvýšení kvality produkce
 - podporují investice do lidských zdrojů a zlepšují podnikatelské prostředí

- Pro zemědělství a venkov je nejdůležitější - **Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF)**, ze kterého jsou financovány dvě oblasti podnikání, tzv. sekce, zcela odlišného charakteru:

1. Sekce orientační je zaměřena na:

- podporu mladých farmářů, různorodost zem. výroby v závislosti na přírodních podmínkách a v souvislosti s vytvářením nových, alternativních zdrojů příjmů
- podporu změn struktury a zaměření zem. produkce
- na zvyšování kvality zem.výrobků
- na rozvoj venkovské infrastruktury a cestovního ruchu
- na prevenci přírodních kalamit
- na ochranu venkovského kulturního dědictví
- na rozvoj a využití lesů

2. Sekce záruční podporuje:

- farmáře hospodařící v méně příznivých oblastech (LFA)
- ochranu ŽP a krajiny
- předčasný odchod do důchodu
- zalesňování zemědělské půdy

- Finanční prostředky ze Strukturálních fondů lze využít pro tři cíle. ČR, s výjimkou Prahy je celé zařazeno do cíle 1. V jeho rámci mohou získat finanční prostředky ty regiony, v nichž je HDP nižší než 75% průměru EU. Pro podporu oblastí spadajících do tohoto cíle vyčleňuje EU v rámci svého rozpočtu 69,7% ze všech finančních prostředků určených pro Strukturální fondy.
- K využívání financí sloužily v ČR v letech 2004-06 - **Operační programy**, v šesti oblastech (průmysl, rozvoj lidských zdrojů, doprava a spoje, ŽP, zemědělství a rozvoj venkova, cestovní ruch), jejich gestorem je MMR ČR.
- MZe ČR zpracovalo pro tento účel - **Operační program pro rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství**
- Druhým programem resortu, financovaným ze záruční sekce EAGGF je potom - **Horizontální plán rozvoje venkova**

1. Operační program Zemědělství

- Tento program je směřován především na:
 - podporu zemědělské prvovýroby a zpracování zem. produktů
 - podporu lesního a vodního hospodářství
 - na zajištění trvale udržitelného rozvoje venkova (TUR)
- Operační program navazuje na program SAPARD, stejně jako u něj je nutné k získání finančních prostředků předložit životaschopný projekt. Ten pak bude ze Strukturálních fondů spolufinancován zhruba z padesáti procent.
- V prvních třech letech po vstupu do EU by tak český venkov získal cca 9 mld. korun

Do zemědělského majetku je třeba investovat

- Skoro dvě třetiny těchto dotací budou určeny na investice do zemědělského majetku. Cílem tohoto opatření je zejména zvýšení produktivity práce, konkurenceschopnosti zem. sektoru a kvality produkce.
- Kategorie investic do zem.majetku je zaměřena především na :
 - zavádění nových technologií vedoucích k odstraňování negativních vlivů zem. produkce na ŽP
 - ochranu vod před znečištěním zem.zdroji
 - zavádění moderních a k ŽP šetrných technologií
 - ekologicky skladovat a využívat vedlejší produkty chovu hospodářských zvířat
- Investice v živočišné výrobě mají za cíl zlepšit hygienické standardy a z dlouhodobější perspektivy podpořit konkurenceschopnost zem. produkce na domácích i zahraničních trzích
- Týkají se především:
 - rekonstrukcí, přestavb a výstavby nových stájových kapacit a zemědělských staveb zlepšujících welfare (pohodu) zvířat tak, aby odpovídaly standardům EU. A to i z hlediska stájového prostředí, transportu a porážky
 - Investice v rostlinné výrobě – budou především do nových skladovacích kapacit, ale i existujících, ve kterých nevyhovují hygienické normy i z hlediska šetrnosti k životnímu prostředí

-
- Pod investice do zemědělského majetku patří také modernizace technického a technologického vybavení zemědělských farem, technologie snižující výrobní náklady a zlepšující pracovní podmínky v zemědělské výrobě
 - V rámci tohoto opatření budou výhodněji podporováni mladí začínající zemědělci a také rolníci hospodařící v LFA oblastech
 - Účelem této pozitivní diskriminace je podpořit venkov v tom nejdůležitějším bodě – zamezit odchodu mladých lidí především z méně příznivých zemědělských oblastí
 - Součástí tohoto opatření je i zajištění nových zdrojů příjmů zemědělců při prohloubení různorodosti zemědělských činností
 - Hlavní úlohu bude hrát výroba a zhodnocení netradičních potravin a jejich uvádění na trh, dále péče o krajinu, ochranu životního prostředí nebo také podpora širšího uplatnění informačních a komunikačních technologií
 - Cílem těchto aktivit je zejména zlepšení marketingu regionálních produktů, zvýšení úrovně poskytovaných služeb a v neposlední řadě také růst příjmů zemědělských podniků a rodin na venkově

Venkov se musí rozvíjet a přizpůsobit

- Významnou roli v Operačním programu hrají aktivity zaměřené na rozvoj venkovských oblastí, které zahrnují uspořádání vlastnických práv k pozemkům, úpravy pozemků, větší rozmanitost zem. aktivit a činnosti blízkých zemědělství vytvářením nových pracovních příležitostí a zdrojů příjmů pro obyvatele venkovských oblastí

Pozemkové úpravy

- Nápravu vlastnických vztahů k půdě (zjednání praktického přístupu vlastníků ke svým pozemkům) je třeba považovat také za jeden z výrazných předpokladů úspěšného fungování českého zemědělství a venkova v Unii
- České zemědělství je specifické i tím, že na pronajaté půdě hospodaří více než 90% farmářů
- Většina zemědělských podnikatelů má zájem si koupit pozemky, na nichž hospodaří, ale nemají potřebný kapitál ani možnost získat dlouhodobé úvěry od komerčních bank - MZe proto vypracovalo systém, který by zemědělcům pomohl nakupovat půdu za příznivějších podmínek v rámci programu z **PGRLF**, který by měl aktivním zemědělcům poskytovat dlouhodobé úvěry, s velmi nízkými úroky
- Komplexní pozemkové úpravy, umožní dostupnost pozemků každému vlastníkovi, možnost scelování po dohodě, zlepší podnikatelskou výhodnost. Současně musí zohledňovat ekologické požadavky na krajinu a počítat i s dalším rozvojem obce
- V ideálním případě by měly modelovat tvář venkova tak, aby odpovídala požadavkům ochrannářským i podnikatelským a přitom potvrzovala práva vlastníků.
- Jejich dokončení je však finančně velmi náročné, odhaduje se až několik miliard korun po řadu let. EU by měla krýt asi tři čtvrtiny potřebných nákladů, zbytek by šel z národních zdrojů.

Program LEADER+

- Příklad podpory nových, alternativních zdrojů příjmů na venkově
- Program je začleněn do Operačního programu Zemědělství
- Opatření je určeno především malým venkovským oblastem – mikroregionům.
- Předkládané projekty musí zajišťovat komplexní rozvoj celé oblasti
- Plány rozvoje by se měly orientovat na využívání nového know-how a nových technologií ke zvýšení konkurenceschopnosti produktů a služeb venkovských oblastí i na podporu co nejlepšího využívání přírodních zdrojů a kulturního bohatství daného regionu
- Například :
 - vývoj nových produktů a služeb, v nichž se promítá jedinečnost
 - výroba tradičních potravin či regionálních specialit
 - využívání starých výrobních postupů, kde se vhodně kombinují lidské, finanční a kulturní zdroje oblasti
- Základem je prokázat, že v projektu jde o skutečnou strategii rozvoje oblasti, nikoliv o nahodilý soubor projektů
- Při hodnocení projektu se přihlíží i k tomu, jaká úloha je v této strategii dána mladým lidem, ženám a handicapovaným skupinám obyvatelstva
- Kladně se hodnotí i možnost využití navrhovaných strategií rozvoje konkrétního regionu i v jiných oblastech země

Agroturistika

- Možnosti – mnoho našich, ale i zahraničních turistů dnes dává přednost pobytu v pěkné, udržované krajině, například v příjemném prostředí venkovské farmy
- Příkladem vítaného oživení regionu může být např. budování vinařských cyklostezek na jižní Moravě, ...
- V mnoha oblastech ČR ale stále chybí základní vybavenost pro tento typ turistiky (dostatečné ubytovací a stravovací kapacity, obchodní síť atd.)
- Agroturistika je určitě šancí na vytvoření nových pracovních příležitostí, ale i zvýšení příjmů zemědělských podnikatelů i samotných obcí
- Díky ní se také mohou najít prostředky na místně potřebné investiční akce nejrůznějšího charakteru

Horizontální plán rozvoje venkova

- HRDP představuje možnosti, jak český venkov může získat po vstupu do EU další miliardy korun. Tyto programy často navazují již na starší programy MZe
- Plán se týká zejména podpor oblastí, které mají horší přírodní podmínky pro podnikání, nezapomíná ani na ekologické zemědělství, zalesňování nebo zatravňování pozemků
- Mezi podpůrné programy v rámci HRDP patří i podpora předčasného odchodu do důchodu a dotace odbytovým družstvům
- V prvních třech letech po připojení k EU může díky tomuto plánu venkov získat ze Strukturálních fondů Unie a kofinancováním z národních zdrojů asi 18 mld. korun.
- Z toho přibližně polovina půjde do LFA a do oblastí s ekologickými omezeními

Zemědělci v LFA si polepší

- Jednou z nejpodstatnějších podpor pro venkov jsou dotace do LFA
- Do LFA je v ČR po zpřesnění zařazeno přibližně 2,08 milionu hektarů zemědělské půdy, tedy 48,6% z celkového zemědělského půdního fondu
- Podporování těchto oblastí pomáhá zajistit odpovídající příjmy zemědělským podnikům hospodařícím ve ztížených podmínkách a přispívajícím k zachování venkovské krajiny. Napomáhá rovněž rozvoji trvale udržitelných systémů hospodaření na půdě a stabilizaci venkovské populace
- Pro získání podpory je ovšem nutné, aby se zemědělský podnikatel zavázal, že zde bude provozovat a udržovat zemědělskou činnost po dobu minimálně pěti let od prvního roku platby vyrovnávacího příspěvku
- Nejvyšší dotace přitom dostanou **oblasti horské**, především za účelem snížit zornění půdy a podpořit zakládání pastvin
- V oblastech s **ekologickými omezeními**, jde o podpory kompenzující farmářům ztráty, které jim přináší hospodaření v těchto lokalitách (nižší intenzita chovu zvířat, zákaz nebo výrazné omezení hnojení pozemků a používání kejdy a ostatního tekutého odpadu)
- V letech 2004 až 2006 jsou na podporu LFA a oblastí s ekologickými omezeními určeny 3 mld. korun ročně

Agroenvironmentální opatření

- Pod pojmem agroenvironmentální opatření je třeba vidět zemědělské činnosti, směřující k šetrné péči o ŽP
- Řeší zejména zachování a zvyšování biologické různorodosti na travních porostech i na orné půdě, patří sem také údržba TTP pastvou hospodářských zvířat, technické a organizační zajištění pastvy či podpora ekologického zemědělství
- Patří sem i podprogramy, které budou řešit zvýšení schopnosti krajiny zadržovat vodu (povodně), tj. zatravnění orné půdy, pěstování meziplodin či tvorba travnatých pasů na svažitých půdách, to znamená zpomalení povrchového odtoku.
- Kromě toho jde o aktivity:
 - které omezují celoevropskou nadprodukcí potravin
 - prospívají životnímu prostředí
 - pomáhají i ke zvelebení venkova, (rozptýlená zeleň, živé ploty, péče o meze apod.)
- Na tyto opatření by měla ročně připadnout částka zhruba – 1,5 mld. korun

Ekologické zemědělství

- V ČR dynamický rozvoj
- Systém zemědělské výroby, který je šetrný ke všem složkám ŽP
- Výměra ekologicky obhospodařované půdy již dosahuje 255 000 ha, což představuje 5,97% z celkové výměry ZPF ČR
- Podíl ekologického zemědělství ke konvenčnímu v ČR převyšuje průměr EU, který je přibližně 4%
- Základním posláním EZ je ochrana hlavních složek ŽP – půdy, vody, ovzduší, živočichů a rostlinných agroekosystémů včetně uchování a zvýšení biodiverzity, dalším úkolem je zajištění bioproduktů a otevření trhu pro certifikované bioprodukty a biopotraviny
- Biopotraviny představují také perspektivní exportní artikl a tvoří jeden z dosud plně nevyužitých potenciálů domácího zemědělství i potravinářství, i přes zvýšený zájem spotřebitelů o bioprodukty a ochotu konzumentů zaplatit za ně vyšší cenu je státní podpora EZ velmi potřebná. Stát tak stimuluje velmi perspektivní odvětví zemědělské činnosti
- Pro EZ je vyčleněné cca 0,5 mld. korun ročně - cílené podpory by měly pomoci tvorbě vyvážené struktury půdního fondu v EZ a k dosažení podílu EZ na celkové výměře ZPF ve výši minimálně 8%
- Kromě toho podpory vycházejí také z fakticky nižšího výnosu plodin a nižší užitkovosti hospodářských zvířat v EZ, především díky vyloučení použití intenzifikačních faktorů, protože v tomto systému hospodaření je na minimální míru omezeno používání pesticidů, minerálních hnojiv či antibiotik.
- V neposlední řadě se EZ náročností vstupů podílí i na řešení sociálních otázek, jako je udržení osídlení venkova, které zajistí životaschopnost farmářů a venkovských oblastí obecně

Podpora mládí aneb dotace důchodcům

- Jedním z bodů plánu rozvoje venkova je také podpora předčasného odchodu rolníků do důchodu.
 - Opatření umožňuje zemědělcům splňujícím podmínky, věk minimálně 55 let, definitivní ukončení komerční zemědělské činnosti.
 - Musí se prokázat předepsaným počtem let práce a podnikání v zemědělství (min. 10 let, z toho poslední 3 roky v zem. podniku, který chce předat).
 - Hospodařit musel zemědělec na min. výměře 5 ha půdy.
 - Pak má nárok po ukončení práce v zemědělství na desetiletou podporu ve formě důchodových dávek.
- Na zemědělce, který hospodářství přebírá jsou také kladeny určité podmínky:
 - věk nižší než 40 let
 - předepsaná zem. kvalifikace a praxe
 - dosažení prahu min. ekonomické velikosti podniku (vyjadřované v příjmových jednotkách)
- Podmínky jsou stanoveny tak, aby bylo zajištěno pokračování zem. činnosti podnikem zaručujícím dosahování určité úrovně zemědělských, případně i ostatních příjmů.
- Výše roční podpory je stanovena tak, že k paušálu 75 000 Kč se připočítává částka odvozená od počtu převedených hektarů (4500 Kč na 1 ha, a to do výměry 30 ha, za ha nad tento limit se již navýšení neprovádí).
- Po dovršení důchodového věku musí farmář požádat o starobní důchod, poté mu bude podpora z titulu předčasného odchodu do důchodu poskytována jako doplněk k vyměřenému starobnímu důchodu do výše původní zem. podpory.

Posila pro odbytová družstva

- Podpora zakládání a činnosti odbytových družstev je základem pro zajištění efektivního odbytu zem. produkce v současných podmínkách domácího trhu i pro posílení konkurenceschopnosti zem. prvovýrobců na společném trhu EU (zejména pro vyjednávání s obchodními řetězci)
- Podpůrný program pro vznik a činnost odbytových družstev je mezi dotačními tituly v ČR zařazen již od roku 1999
- Hlavním úkolem a základní výhodou společného odbytu bylo, je a bude především získat pro prvovýrobce od odběratele přiměřenou cenu za výhodných podmínek pro delší časový úsek
- Pozice na trhu již působících není stále příliš přesvědčivá, proto je nutné využívat tuto podporu